

Vlindermonitoring in Midden Limburg

*Tekst:
Harry Vossen*

In 2008 heb ik voor het 17e achtereenvolgende jaar de monitoringroute 'De Hollander' in Midden Limburg geteld. Hierdoor is een mooie tijdreeks ontstaan. In dit artikel wil ik een korte toelichting geven over de ligging van de route, de tellingen en bevindingen aangaande het beheer.

De route 'De Hollander' is gelegen langs de oostzijde van het natuurreservaat De Zoom (600 m) en een bosperceel van landgoed het Kruis (400 m). Het traject heeft een totale lengte van 1000 m en loopt langs de waterlossing 'De Hollander'.

Tellingen

Zoals op alle routes wordt er in principe wekelijks geteld als het weer dat toelaat. Verdeeld over de jaren werden er gemiddeld 23 bezoeken per jaar gebracht. In vier jaren is het zelfs gelukt om 26 bezoeken te brengen.

Gemiddeld zijn er per jaar 22 soorten gezien. Het hoogste aantal van 26 soorten werd in 2003 en 2005 waargenomen. Daarentegen werden er in 2001 maar 18 soorten gezien. Bepalend voor de hogere aantallen soorten is vooral het aantreffen van zwervers of vlinders die voor dit gebied zeldzaam zijn. Meestal gaat het dan om één of enkele vlinders zoals de gele en/of oranje luzernevlinder, koninginnenpage, kleine vos, eikenpage, distelvlinder, heideblauwtje of icarusblauwtje.

Zicht op natuurgebied De Zoom vanaf de route.

Piet van Nieuwenhuizen

Terugval aantal vlinders

Ik ben met de monitoringroute gestart in 1992. Dit was een optimaal vlinderjaar waarin ik meer dan 4000 vlinders telde (figuur 1). Ook 1993 was een vrij goed vlinderjaar. Daarna daalde het aantal naar iets meer dan 800 in 1998. Deze negatieve trend is ook duidelijk te zien in de grafiek met daarna een piek in 2003, weer een daling en vervolgens herstel.

Figuur 1 toont ook het gemiddeld aantal vlinders op een vlinderoute in Nederland. Die vertoont duidelijk kleinere veranderingen dan op de route De Hollander. Overigens valt ook op dat het slechtste jaar op De Hollander nog altijd beter was dan de gemiddelde route in heel Nederland.

Vegetatie en overwintering van rupsen

In 1992 lagen er langs de oostkant van de lossing over het gehele traject nog graslanden. Deze waren in 1993 deels gescheurd en toen stonden er langs sectie 1 tot en met 8 lilies en in sectie 9 tot en met 13 maïs. Het grasland langs de secties 14 tot en met 20 is gescheurd in 1995 en vervolgens werd hier in dat jaar maïs geteeld. In de loop der jaren heeft hierna langs het gehele traject intensieve akkerbouw plaatsgevonden. Met het verdwijnen van de graslanden langs de oostkant van De Hollander is de plantenrijkdom op en langs het werkpad sterk achteruitgegaan. Ook verdroging en mogelijk andere oorzaken zouden hieraan ten grondslag kunnen liggen. Opvallend is dat de kale jonker in het talud langs het werkpad nu bijna is verdwenen. Ook de ruigere bloemrijke randen tussen werkpad en de graslanden zijn verdwenen in verband met het gewijzigd grondgebruik. Hier stonden voorheen veel nectarplanten voor de vlinders en waardplanten voor de rupsen. In de ruige strook konden poppen, rupsen en eieren overwinteren.

Maaien

Jaarlijks wordt in de tweede week van juli gemaaid en wordt er een tweede keer in het najaar gemaaid waar tevens de bodem wordt opgeschoond en uitgemaaid met een korfmaaier. Het maaisel wordt op het werkpad gedeponeerd en niet opgeruimd.

Vanaf 1992 is na overleg met Waterschap Peel- en Maasvallei het langs het natuurreservaat en het bosperceel gelegen talud voor de eerste maaibeurt gespaard. In het najaar werd dit talud wel op de gewoonlijke manier gemaaid. In 1998 en vanaf najaar 2001 is het langs het natuurreservaat gelegen talud (secties 1-12) niet meer gemaaid. Dit na een mondeling verzoek van mij en in overleg met het Waterschap Peel- en Maasvallei. Vanaf najaar 2005 is het talud langs het bosperceel van landgoed het Kruis (secties 13-20) niet meer gemaaid. Mogelijk heeft het sparen van het talud langs het natuurreservaat en langs de bosrand van landgoed het Kruis een belangrijke bijdrage geleverd voor het herstel van een aantal soorten omdat meer rupsen nu beter kunnen overwinteren.

Het oranje zandoogje werd vaak gezien op de route.

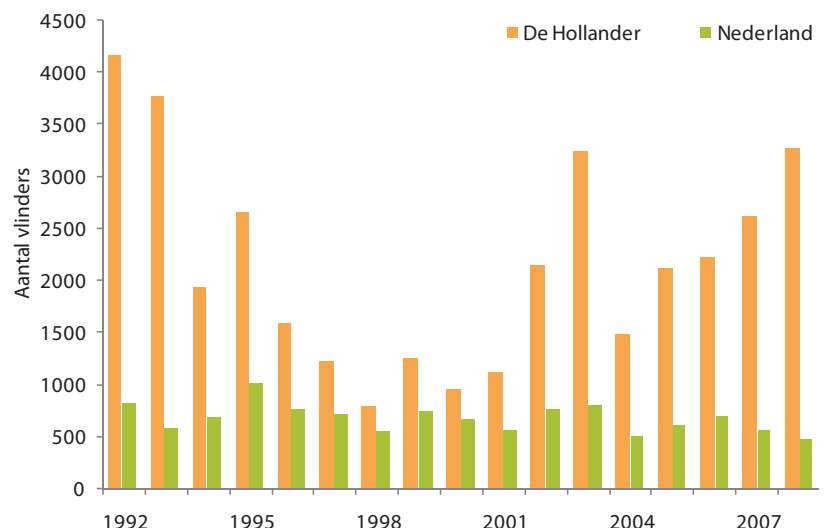
Effect op talrijke soorten

Groot dikkopje, koevinkje en oranje zandoogje zijn talrijke vlindersoorten op de route De Hollander. In figuur 2 zien we het effect van het beheer op deze soorten door te kijken naar de twee delen: sectie 1-12 langs de Zoom en sectie 13-20 langs landgoed het Kruis.

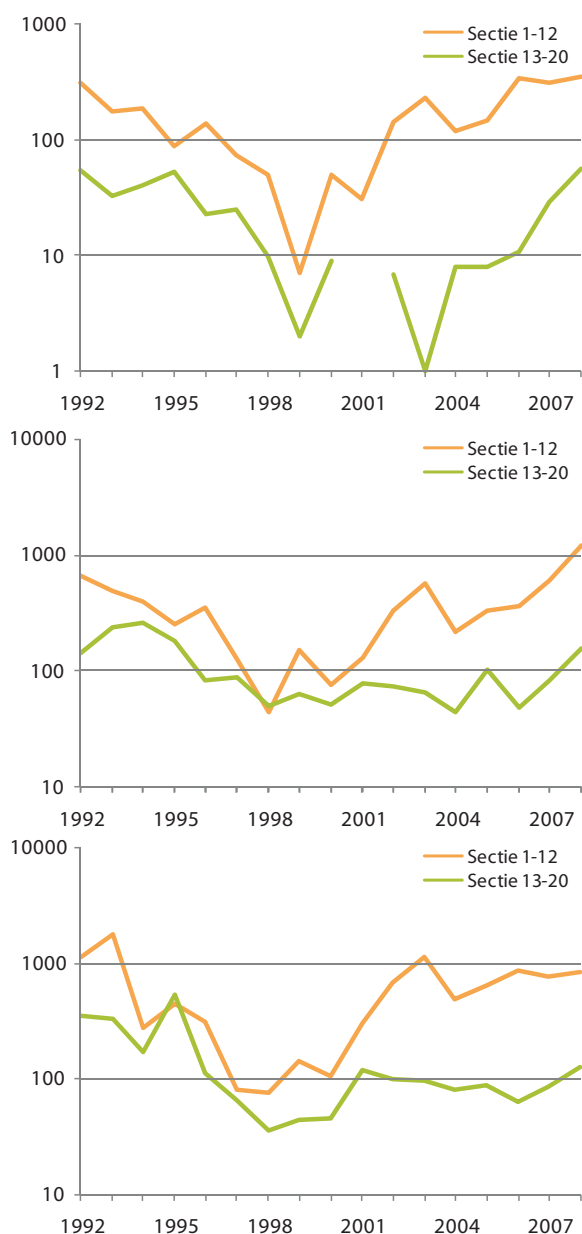
Eigenlijk vertonen alle drie de soorten eenzelfde patroon. Tot 2001 lopen de lijnen parallel: het gaat in beide stukken ongeveer even goed of slecht. Daarna komen de verschillen, waarbij vanaf 2001 een duidelijk herstel op de eerste twaalf secties plaatsvindt. Op de laatste acht secties duurt het duidelijk langer voor het herstel begint (koevinkje en oranje zandoogje) of gaan de aantallen wel weer vooruit, alleen is het verschil met de eerste 12 secties groter dan voor 2001.

Het lijkt er dus op dat het herstel van deze soorten op zijn minst voor een deel is toe te schrijven aan het gewijzigde maaibeheer.

Figuur 1. Het aantal vlinders op route 'De Hollander' is veel hoger dan op een gemiddelde route in Nederland.

Figuur 2: dankzij gewijzigd maaibeheer op secties 1 - 12 gaat het sinds 2001 met een aantal soorten weer een stuk beter. Boven: grootdikkopje; Midden: koevinkje; Onder: oranje zandoogje

Zeldzame en bijzondere soorten

Met het spiegeldikkopje gaat het op deze route, maar ook elders in de Peel, ongelooflijk slecht. Op route de Hollander werden in 1992 nog 131 exemplaren geteld; dit aantal liep jaarlijks terug en in 2002 werden er nog maar drie geteld. Nadat het talud langs het natuurreservaat niet meer werd gemaaid trad een licht herstel in met respectievelijk 24 en 19 exemplaren in 2003 en 2004. In 2005 volgde een enorme terugval, zowel in de Grootte Peel als in het natuurreservaat De Zoom. Vermoedelijk werd deze veroorzaakt door enkele nachten met strenge vorst in mei, waardoor veel rupsen het mogelijk niet overleefde hebben. In 2008 werd nog maar 1 vlinder geteld. Het bont dikkopje verdween vanaf 1995 tot 2002. In 2003 werd weer een exemplaar gezien en mogelijk is er nog hoop met de telling van negen vlinders in 2008. De argusvlinder is om een onverklaarbare reden verdwenen van deze route. De aantallen daalden van 386 in 1992 naar 52 exemplaren in 1993 en vervolgens steeds minder met als laatste waarneming drie vlinders in 2005. Ook de landelijke index gaf tot 1996 een daling te zien, gevolgd

door enkele jaren met een licht herstel, maar vanaf 2001 een voortdurende daling tot een index onder de 10 in 2007. Niet alleen op deze route werd de vlinder niet meer gezien, ook in de regio is het de laatste jaren een zeldzaamheid geworden.

Het zwartsprietdikkopje werd de laatste jaren niet meer gezien op de route. Voor deze ei-overwinteraar is het gewijzigd maaibeheer mogelijk te laat gekomen. Het groentje werd vroeger bij hoge uitzondering wel eens gezien op de route. Vermoedelijk zwervers uit het natuurreservaat. Sinds het talud langs het reservaat niet meer gemaaid wordt en ook de vuilboom in sectie 1 is gespaard (zie foto route De Hollander) zijn ze daar nu jaarlijks aanwezig.

In 2005 werden er op de aanpalende percelen wortelen verbouwd. We telden toen op de route 21 koninginnenpages en verder in het veld werden ook nog veel vlinders van deze soort gezien.

De toekomst

Met de beheerder van regio Zuid Waterschap Peel- en Maasvallei zijn deze ontwikkelingen besproken. Er is een afspraak gemaakt het huidige beheer te handhaven. Verder is afgesproken dat vrijwilligers er zorg voor dragen dat de houtopslag in het talud langs het natuurreservaat en landgoed het Kruis wordt verwijderd. Vuilbomen langs het reservaat die hoger in het talud staan mogen gespaard worden.

Het zal zeker belangrijk zijn om in de toekomst de ontwikkelingen goed te blijven volgen. Ook wat de flora ontwikkeling betreft is dat belangrijk nu het talud niet meer gemaaid wordt. Inmiddels is gewone braam in dit talud een belangrijke nectarplant voor veel vlinders. Met de geweldige medewerking van vlindermannen Frans Konings en Piet van Nieuwenhoven zal het geen enkel probleem zijn deze tijdreeks nog te verlengen. Ze gaan indien nodig mee om te tellen en lopen de route als ik door omstandigheden niet aanwezig kan zijn.

Met dank aan Chris van Swaay van De Vlinderstichting voor het maken van de grafieken en enkele waardevolle aanvullingen in de tekst.

De gegevens die tijdens dit project verzameld zijn, maken onderdeel uit van het Landelijk Meetnet Vlinders.

Het spiegeldikkopje is ondertussen bijna verdwenen van de route.

Piet van Nieuwenhuizen